

شرکت‌های دانش‌بنیان، انواع و مزیت‌های آنها

گردآوری رضا طاهری تهرانی، آبان ۱۴۰۱

چکیده

شرکت‌های دانش‌بنیان، وابسته به ترکیب تیم تشکیل دهنده نیست بلکه به سطح فناوری کالا یا خدمات ارائه شده‌ی شرکت مرتبط است. شرکت‌های دانش‌بنیان، محدود به رشته‌های فنی نیست بلکه در حوزه علوم انسانی (مانند: اقتصاد، علوم تربیتی، هنر و ...) با نام صنایع خلاق خوانده شده و محصولات آنها باید حاصل تحقیق و توسعه‌ی پیشرفته باشند. سطح فناوری و تحقیق و توسعه‌ی پیشرفته، توسط کارگروه ارزیابی معاونت علمی انجام می‌شود اما برای آشنایی شما، فهرستی از کالا و خدماتی که می‌توانند به عنوان محصول دانش‌بنیان شناخته شوند در وبسایت^۱ <https://daneshbonyan.isti.ir> در دسترس است. لیست بلندبالایی از مزیت‌ها و حمایت‌ها برای شرکت‌های دانش‌بنیان در وبسایت بالا، ذکر شده است اما توجه کنید که این حمایت‌ها فقط شامل آن محصولی می‌شود که به عنوان دانش‌بنیان تأیید شده است. این، به این معناست که اگر شرکت شما، تولیدات زیادی دارد، مزایا شامل همه‌ی آنها نمی‌شود. شرکت‌های دانش‌بنیان دارای سه نوع ۱، ۲ و ۳ هستند که سطح حمایت‌های آنها متفاوت است؛ همچنین شرکت‌های دانش‌بنیان مستقر در پارک‌های علم و فناوری، حمایت‌های بیشتری دریافت می‌کنند. اگر نیاز داشتید با سایر شرکت‌های دانش‌بنیان در حیطه‌ی کاری خود تماس بگیرید، لیست شرکت‌های دانش‌بنیان در وبسایت <https://pub.daneshbonyan.ir> در دسترس است.

^۱ - وبسایت <https://daneshbonyan.isti.ir> وابسته به معاونت علمی فناوری ریاست جمهوری مرجع اصلی در خصوص شرکت‌های دانش‌بنیان است لذا همواره می‌توانید برای یافتن مشاوره با تلفن ۰۲۱۸۳۵۴۴ تماس گرفته و یا با ایمیل info@daneshbonyan.ir مکاتبه نمایید.

مقدمه

اگر شما با فناوریهای پیشرفته سروکار داشته باشید احتمالاً با شرکت‌های دانش‌بنیان آشنا هستید. تعداد زیادی از همکاران و دانشجویان شنیده‌هایی در این خصوص دارند که به خاطر کامل نبودن اطلاعاتشان، با سوالات زیادی مواجه می‌شوند. در این نوشته سعی کرده‌ام به سوالات عمده در خصوص شرکت‌های دانش‌بنیان، نحوه‌ی شکل‌گیری، مزیت‌ها و انواع آن‌ها پاسخ دهم.

شرکت دانش‌بنیان چیست یا به عبارت دیگر، چگونه یک شرکت، دانش‌بنیان می‌شود؟

گاهی، دانشجویان یا همکاران هنگام مراجعه به مرکز رشد دانشگاه اظهار می‌کنند که می‌خواهند شرکت دانش‌بنیان تاسیس کنند؛ خدمتشان توضیح می‌دهم که یک شرکت از ابتدا نمی‌تواند دانش‌بنیان تاسیس شود بلکه باید اول تاسیس شود و بعد از آن محصولاتی که تولید می‌کند شرایطی را اخذ کند تا دانش‌بنیان شود. اما این شرایط که باید اخذ شود چیست؟ برخی از مخاطبان گمان می‌کنند که ترکیب تیم شرکت، عنصر اساسی است اما اینگونه نیست؛ بلکه محصول یا خدمت ارائه شده‌ی شماست که بیشترین نقش را در اخذ دانش‌بنیانی خواهد داشت. به این ترتیب شرط اصلی، این است که شما باید کالا یا خدماتی را ارائه نمایید که در سطح بالایی از فناوری بوده و حاصل تحقیق و توسعه‌ی پیشرفته باشند. هر یک از این دو، یعنی سطح فناوری و تحقیق و توسعه‌ی پیشرفته در کمیته ارزیابی معاونت علمی انجام می‌شود. سطح بالای فناوری یعنی به دلیل پیچیدگیهای فنی به راحتی قابل نسخه برداری نباشند. به صورت دقیق‌تر، باید هم‌زمان حائز سه شرط زیر باشد:

۱) **سطح فناوری:** منظور از حوزه فناوری‌های بالا یا متوسط این است که دانش فنی طراحی، ساخت نمونه‌ی آزمایشگاهی و فرآیند تولید محصول به دلیل پیچیدگی فنی: (a) به راحتی قابل کپی برداری نبوده و کسب آن از موانع اصلی ورود شرکت‌های دیگر به بازار باشد، (b) نیازمند تحقیق و توسعه قابل توجه توسط تیم فنی خبره، برای کسب آن باشد، (c) منجر به ایجاد خواص یا کارکردهای پیچیده‌ای در محصول شده باشد.

۲) **مرحله تولید:** کالاهای ارایه شده، باید در حال تولید بوده یا حداقل در حد نمونه آزمایشگاهی (دارای قابلیت بررسی فنی) ساخته شده باشند.

۳) **تسلط بر دانش فنی:** یعنی شرکت باید طراحی اساسی و قابل توجهی مبتنی بر فعالیت‌های تحقیق و توسعه، حداقل در یکی از موارد زیر انجام داده باشد: (a) طراحی زیرسیستم اصلی کالا و خدمت (b) طراحی یکپارچه‌سازی کالا و خدمت (c) طراحی فرآیند (یا تجهیزات) تولید کالا و خدمت، مشروط به پیچیده بودن این فرآیند (یا تجهیزات) تولید

۴) **تحقیق و توسعه‌ی پیشرفته:** شرکت براساس فعالیت‌های تحقیق و توسعه بر روی محصول یا فرآیند/تجهیزات تولید، طراحی قابل توجهی انجام داده باشد. طراحی مذکور، باید براساس یک یا ترکیبی از روش‌های زیر، انجام شده باشد: (a) طراحی داخلی: انجام طراحی مبتنی بر ایده و فعالیت‌های تحقیق و توسعه شرکت، (b) مهندسی معکوس: انجام طراحی براساس فعالیت‌های تحقیق و توسعه بر روی مهندسی معکوس محصول شرکت‌های دیگر، (c) انتقال فناوری به همراه ایجاد تغییرات اساسی: شرکت، ابتدا دانش فنی را از طریق انتقال فناوری از مجموعه‌های بیرون از شرکت (از طریق خرید لیسانس، خرید تجهیزات، دریافت آموزش از شرکت‌های دیگر و...) وارد کرده است، و در ادامه با انجام تحقیق و توسعه و طراحی، موفق به ایجاد تغییرات اساسی در محصول یا فرآیند یا تجهیزات پیچیده تولید، شده است.

فهرست کاملی از محصولات و خدماتی که به عنوان دانش‌بنیان در نظر گرفته می‌شود از طریق [این لینک](#) در دسترس است؛ اما با توجه به پیشرفت مستمر فناوری ممکن است برخی از محصولات یا خدمات، علی‌رغم سطح فناوری بالا، در فهرست ذکر شده بالا نباشند. لذا در صورتی که محصول شرکت دارای سطح فناوری است و شرکت تصور می‌کند را دارد، می‌تواند تقاضای دانش‌بنیان شدن را از طریق ثبت‌نام در سامانه ارزیابی اعلام نماید.

آیا شرکت‌های فعال در علوم انسانی نیز سهمی از دانش بنیان دارد

در دانشکده‌های مرتبط با علوم انسانی دانشگاه اصفهان که برای برگزاری دوره‌های کارآفرینی حضور می‌یافتیم، همواره با یک سوال مواجه می‌شدم، این مطالب چه ربطی به علوم انسانی دارد؟ مثلاً یک شرکت دانش بنیان در ادبیات چگونه تعریف می‌شود؟ پاسخ این است که در حیطه علوم انسانی، شرکت‌های دانش بنیان، تحت عنوان صنایع خلاق شناخته می‌شوند، با همان تعاریف و با همان مزایا اما با نامی متفاوت. در وبسایت <https://daneshbonyan.isti.ir> در قسمت حوزه‌ی فناوری، صنایع خلاق را انتخاب کنید. به طور کلی شرکت‌های علوم انسانی باید محصول یا خدماتی را ارائه‌ی نمایند که حاصل تحقیق و پژوهش پیشرفته باشد. شرکت‌های ارائه‌دهنده خدمات تجاری‌سازی، باید دارای درآمد عملیاتی در اظهارنامه مالیاتی سال مالی گذشته خود باشند. شرکت‌های ارائه‌دهنده خدمات شتابدهی کسب و کار، فضای کار اشتراکی و توسعه‌گری فضای نوآوری، از این قاعده مستثنا هستند. همچنین در مورد شرکت‌های حوزه سرمایه‌گذاری دانش بنیان، دارا بودن اظهارنامه مالیاتی سال مالی گذشته (حتی بدون درآمد عملیاتی)، کفایت می‌نماید. خدمات طرح پژوهشی در برخی موارد بعنوان خدمات تجاری‌سازی مندرج در فهرست کالاها و خدمات دانش بنیان انجام می‌پذیرد که قابل قبول است. در برخی موارد نیز تحقیق و توسعه یا طراحی-مهندسی روی محصولات فهرست کالاهای دانش بنیان انجام می‌شود که در این گونه موارد هم می‌تواند بعنوان خدمات دانش بنیان پذیرفته شود. خدمات آموزشی نمی‌تواند بعنوان محصول دانش بنیان پذیرفته شود مگر اینکه خدمات آموزشی تخصصی بوده و برای نصب و استفاده از محصول دانش بنیان تولید شده توسط شرکت (در واقع بعنوان بخشی از خدمات تعمیر و نگهداری تخصصی محصول تولید شده شرکت) ارائه شود، که در این صورت می‌تواند بعنوان خدمات دانش بنیان پذیرفته شود. اگر شرکت شما در حیطه خدمات فعالیت می‌کند باید خدمات شما باعث ایجاد خواص یا کارکردهای پیچیده‌ای در محصول شده و دارای اسناد فروش باشد.

انواع شرکت‌های دانش بنیان

شرکت‌های دانش بنیان براساس سطح فناوری و میزان فروش به دسته‌های زیر تقسیم می‌شوند

- ۱- **شرکت‌های نوپای نوع ۱)** شرکتی است که حداقل یک «کالا یا خدمت یا فرآیند تولید یا تجهیز تولید» با فناوری در سطح ۱ را اما در سال مالی قبل از تقاضا دارای اظهارنامه مالیاتی یا درآمد عملیاتی نبوده است.
- ۲- **شرکت‌های نوپای نوع ۲)** شرکتی است که حداقل یک «کالا یا خدمت یا فرآیند تولید یا تجهیز تولید» با فناوری در سطح ۲ را اما در سال مالی قبل از تقاضا دارای اظهارنامه مالیاتی یا درآمد عملیاتی نبوده است.
- ۳- **شرکت‌های تولیدی نوع ۱)** شرکتی است که در اظهارنامه سال مالی قبل از تقاضا دارای درآمد عملیاتی بوده و حداقل (۲۵) درصد از این درآمد، ناشی از فروش کالاها یا خدمات با فناوری در سطح ۱ بوده است.
- ۴- **شرکت‌های تولیدی نوع ۲)** شرکتی است که در اظهارنامه سال مالی گذشته خود دارای درآمد عملیاتی هستند، با دارا بودن یکی از شرایط زیر، بصورت شرکت «تولیدی نوع ۲» تایید می‌شوند:
 - ۱-۴ شرکت، حداقل یک «کالا یا خدمت یا فرآیند تولید یا تجهیز تولید» با فناوری در سطح ۱ یا سطح ۲ را حداقل در حد نمونه آزمایشگاهی و مشروط به دارا بودن همه معیارهای ماده (۱)، ساخته و ارائه نماید.
 - ۲-۴ شرکت مجری حداقل یک پروژه «مهندسی، پیمانکاری و ساخت» (EPC) باشد، مشروط به اینکه حداقل (۱۰) درصد از قیمت قراردادهای پروژه، ناشی از بخش‌های حائز همه معیارهای ماده (۱) آیین نامه ارزیابی و تشخیص صلاحیت شرکت‌های دانش بنیان باشد.
- ۵- **شرکت‌های نوع ۳)** که شرکت دانش بنیان محسوب نمی‌شوند اما مستعد دانش بنیان شدن هستند و اعتبار تاییدیه آن‌ها، ۲ سال است. این شرکت‌ها شامل گروه‌های زیر می‌باشند:

۱-۵ شرکت‌های در مسیر تکمیل دانش فنی یک محصول دانش بنیان

۲-۵ شرکت‌هایی که دارای محصول دانش بنیان هستند اما همه‌ی تاییدیه‌ها یا آزمون‌های معتبر تاییدکننده محصول را کسب نکرده‌اند

- ۳-۵ شرکت‌های تولیدکننده محصول غیردانش بنیان که قابلیت تولید محصول دانش بنیان را دارند
- ۴-۵ شرکت‌های فعال در زمینه تعمیر اساسی محصولات دانش بنیان پیچیده
- ۵-۵ شرکت‌های مجری پروژه‌های مهندسی، پیمانکاری و ساخت (EPC)
- ۶-۵ شرکت‌های با درآمد عملیاتی بالا که نسبت فروش ناشی از محصول دانش بنیان به درآمد عملیاتی شرکت، کمتر از (۳) درصد است
- ۷-۵ شرکت‌های مستقر در مناطق کمتر برخوردار
- ۸-۵ شرکت‌های فعال در حوزه علوم انسانی، خلاق و صنایع فرهنگی
- ۹-۵ شرکت‌های فعال در پارک‌ها و مراکز رشد علم و فناوری

شرکت دانش بنیان چه حمایت‌هایی دریافت می‌کند

شرکت‌های دانش بنیان مزیت‌ها و حمایت‌های قانونی قابل قبولی دارند که لیست بلندبالایی از آن‌ها در وبسایت <https://daneshbonyan.isti.ir> ذکر شده است که اگر بخواهیم به صورت فهرستی آن‌ها را ذکر کنیم، تخفیف و معافیت‌های مالیاتی، گمرکی، کمک‌های حمایتی، امکان جذب سربازفناور و عناوینی مانند اینها را می‌تواند شمرد. علاوه بر این، قوانین مصوب مجلس در خصوص حمایت از تولید و شرکت‌های دانش بنیان نیز وجود دارند که آئین‌نامه‌های اجرایی آن توسط معاونت علمی تهیه می‌شود اما نکته قابل ذکر این است که در میدان عمل این حمایت‌ها و معافیت‌ها معمولاً با پیچیدگی‌های اداری زیادی همراه است. به عنوان مثال باید توجه کرد که معافیت‌ها نه به شرکت بلکه به همان کالا یا خدماتی که مورد تأیید قرار گرفته اعمال می‌شود. علاوه بر این، معافیت‌ها دائمی نبوده و هر دو سال یک بار مورد بازبینی قرار می‌گیرند. سطح حمایت به نوع شرکت دانش بنیان و استقرار/عدم استقرار در پارک‌های علم و فناوری نیز وابسته است. شرکت‌های سطح ۱ از همه موارد قانونی بهره‌مند هستند در صورتیکه شرکت‌های سطح ۲ به جز معافیت مالیاتی از بقیه مزایا بهره‌مند می‌شوند. معافیت مالیاتی در قانون حمایت از شرکتها و موسسات دانش بنیان در دو ماده مجزا ۳ و ۹ به آن اشاره شده است. به طوری که ماده ۹ قانون مربوط به شرکت‌های دانش بنیان مستقر در پارک‌های علم و فناوری می‌باشند که از مدیریت پارک مجوز لازم جهت استقرار و فعالیت را دریافت کرده باشند. این شرکتها با توجه به این قانون می‌توانند از مزایای مناطق آزاد از جمله معافیت مالیاتی به مدت ۲۰ سال استفاده نمایند.

آیا اعضا هیئت علمی، کارکنان و دانشگاه‌ها می‌توانند شرکت دانش بنیان تاسیس کنند؟

آنچه خلاف قانون است مدیریت عامل و یا عضویت در هیئت مدیره شرکت توسط کارکنان دولت است اما اعضای هیئت علمی با اجازه بالاترین مقام مسئول دانشگاه از این ممنوعیت مستثنی هستند. محدودیت دیگر، موضوع منع مداخله کارمندان دولت در معاملات دولتی و کشوری است. این موضوع نیز تنها در مواردی اهمیت پیدا می‌کند که شرکت مورد نظر، قصد انعقاد قرارداد با دولت را داشته باشد. بنابراین در مواردی که این شرکت‌ها کالاها و خدمات خود را صرفاً به بخش خصوصی می‌فروشند، با محدودیت قانونی مواجه نیستند با این وجود این موضوع نیاز به توجه و دقت ویژه دارد لذا به عنوان یک پیشنهاد خدمت همکاران گرامی عرض می‌نمایم شرکت‌هایی که توسط اعضا هیئت علمی یا کارکنان تاسیس می‌شود با شرکت‌های دولتی و نهادهای عمومی وارد معامله نشوند.

بر اساس ماده ۴۳ قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت - مصوب ۹۳/۱۲/۴، دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی و پژوهشی (دولتی و غیردولتی) مجازند با ایجاد و مشارکت در شرکت‌های دانش بنیان که حداکثر ۴۹٪ سهام آن متعلق به دانشگاه‌ها و دیگر واحدهای دولتی و مابقی سهام متعلق به اعضای هیأت علمی، دانشجویان و سایر سهامداران بخش خصوصی است تا دستاوردهای علمی خود را تجاری‌سازی نمایند. ایجاد شرکت و درصدهای سهام و دیگر شرایط مربوط به تصویب هیأت‌امناهی مؤسسه مربوط خواهد رسید. این شرکت‌ها مشمول قانون راجع به منع مداخله وزرا و نمایندگان مجلسین و کارمندان در معاملات دولتی و کشوری مصوب ۱۳۳۷ نیستند.